

Oni studu pli profunde la arabajn pruntojn en la moderna okcidenta aramea

Charles G. Häberl

Modern Western Aramaic is presently spoken in two villages in the Syrian Arab Republic, as well as a small but growing diaspora. All its speakers are bilingual in Arabic, and its phonology, morphology, syntax, and lexicon bear the hallmarks of this longstanding contact situation. These characteristics distinguish Modern Western Aramaic from all other surviving Aramaic languages, most of which evolved to their present forms in a similarly bilingual situation with Iranian languages such as Kurdish and Persian. Scholars have characterized these hallmarks as “corrupt,” “deep,” and even so numerous as to be “pointless to list,” but the degree of their influence has never truly been quantified. While no scholar has yet understated the degree of Arabic influence upon Modern Western Aramaic, evidence suggests that prior scholarship may have overstated it.

Keywords: Modern Western Aramaic; history of Aramaic; language contact; language endangerment; language ideologies; Orientalism.

1. Enkonduko

Ṭabṣan ȡṭ baṣḏ̣ kilmōṭa nmišūillen p-sirjōn, u baṣḏ̣ kilmōṭa nmišūillen b-Ṣárabeṭ, eḥmil trījan bā-blōtaḥ.

“Estas nature [ke] kelkaj vortoj, kiujn ni faras en Sirjōn [t.e. la aramea], kaj kelkaj vortoj, kiujn ni faras en la araba, uzatas kiel oni uzas ĝin en nia vilaĝo” (Sarkes Kattaḥ en Arnold 1989: 184).

Unike inter la okcidentaj arameaj lingvoj (ekz., la juda palestina aramea, la kristana palestina aramea, kaj la samariana), la moderna okcidenta aramea (aŭ *Siryōn* al ĝiaj parolantoj) pludivas ĝis la nuna dato. Antaŭ la siria enlanda milito (2011–nun), oni parolis ĝin en tri vilaĝoj en la gubernio Rif Dimashq de la Siria Araba Respubliko, Maalula (*Maṣlūla*, arabe *Maṣlūlah*, la distrikto al-Qutajfa), Baḥṣa (arabe *Ṣarḥa*, la distrikto Jabroud), kaj Ĝuppaṣōḏ (arabe *Ĝubbṣadīn*, la distrikto al-Qutajfa) de “maksimume 15000

homoj”.¹ Loĝantoj de Maalula hodiaŭ taksas, ke ekzistas pli malmultaj ol 500 parolantoj vivantaj ene de tiu vilaĝo, el totala tutjara populacio de malpli ol 1000 loĝantoj (kiu duobliĝas dum la somero), kaj ĉirkaŭ 10 000 parolantoj en Ĝuppaŝōd el populacio de entute 10–13 000 loĝantoj. Pli da parolantoj antaŭe loĝis en tiuj du vilaĝoj, kaj en la vilaĝo de Baĥŝa, kiu detruigis dum la milito kaj restas forlasita.

Ĉiuj tiuj parolantoj vivas ene de pli grandaj (kaj kreskantaj) arablingvaj populacioj, kaj tial parolas la araban same kiel (se ne pli bone ol) la moderna okcidenta aramea. Historie, tiuj du lingvoj kunekzistadis en stabila dulingveco, kiel reflektas la nedeterminata sed nekontesteble abunda nombro da pruntvortoj de la unua al la dua. Eĉ tiel, la plej multaj raportoj pri la lingvo karakterizas ĝin kiel nune minacata de la araba. Tamen, ĉi tiu lingvo montras surprizan vigecon trans multoblaj uzdomajnoj intersiaj pluvivantaj parolantoj, malgraŭ la nekontestebla minaco prezentata de la milito. Kvankam la araba influo sur moderna okcidenta aramea estis ofte priskribata, ĝi neniam estis kvantigata. Post mallonga trarigardo de la literaturo pri tiu ĉi influo, mi proponos plurajn alirojn por kvantigi ĝin, kaj eltiras konkludojn pri la vigeleco de la lingvo ene de ĝia nuna socilingvistika kunteksto.

2. Literatura recenzo

La Pastoro Jules Ferrette de la Irlanda Presbiterkristana Misio unue prezentis la kleran publikon al la moderna okcidenta aramea, aŭ kiel li nomis ĝin, “Novsiriaka lingvo daŭre parolata en la Anti-Lebanono”.² Nek ĝia pureco nek ĝia vigeleco impresis lin, kaj li deklaris ĝin “tre korupta formo [...] kiu, ĉar la araba ĉiuflanke premas ĝin, verŝajne tre baldaŭ malaperos”.³ Kvankam la kapolaboro de Eugen Prym kaj Albert Socin tiun saman jardekon poste ombris la mizerajn kaj komencajn klopodojn de la Pastoro Ferrette por dokumenti tiun ĉi lingvon,⁴ liaj komencaj verdiktoj akiris sentempan kvaliton kaj daŭre resonas ĉie en la posta literaturo. Ĉe la fino de lia ekskurso pri la artikolo de la Pastoro, Theodor Nöldeke finis,

¹ Arnold (2011: 685): “A maximum of 15,000 people”.

²Ferrette (1863): “a Neo-Syriac language still spoken in the Anti-Lebanon.” Tiutempe, la esprimo “siri(ak)a” daŭre estis efike kunlima kun “aramea”, kiu definitive anstataŭis ĝin nur direkte al la fino de la jarcento. Meze de la deksepa jarcento, vojaĝantoj kaj misiistoj menciis la ekziston de “siriaklingvanoj” en la valo Kadiŝo de Libano, specife en la vilaĝoj Bazŝūn, Biqāŝ Kafra, Bqarqāšā, kaj Ḥaŝrūn (Parisot 1898: 244-246). Tiuj ĉi “siriaklingvanoj” sendube parolis specojn de la moderna okcidenta aramea, sed bedaŭrinde neniu el ĉi tiuj kontoj konservas iujn ajn ekzemplojn de ilia parolado por ni.

³ Ferrette (1863: 436): “a very corrupt form [...] which, pressed as it is on every side by the Arabic, is likely very soon to disappear.” Ferrette senkonscie eĥas la opiniojn de Vincent de Stochove, kiu raportis koncerne la “ĥaldeanan” de la valo Kadiŝo en la 1630-aj jaroj, ke “ĉi tiu lingvo estas ekstreme korupta, kaj preskaŭ ĉiuj parolas maŭre [ce langage eft grandement corrompu, & prefque tous parlent Moreŝque]” (Stochove 1662: 300).

⁴ Tiuj klopodoj nur vere donis siajn fruktojn (Bergsträsser, Prym, kaj Socin 1915) postmorte.

Dekomence ni atendus, ke ĉi tiu lasta restaĵo de lingvo, kiu ĉiam ŝatis ensorbi fremdajn pruntojn, kiun la potenca kontraŭulo jam ĉiuflanke ĉirkaŭas, ne konservis sian leksikon pura. Tiel, pli ol kvarono de la vortoj, kiuj estas disponeblaj al ni, estas origine fremdaj, kaj eble tiu ĉi proporcio estus eĉ pli malfavora, se ni povus pli komplete prienketi la leksikon de la dialekto. Precipe notu, ke oni ankaŭ inkluzivas eĉ simplaj verboj kiel *ġafara* [“li pardonis”], *daĥĥala* [“li kondukis iun en ien”], kaj *naġā* [“li saviĝis”].⁵

Verŝajne oni notu ĉi tie, ke Nöldeke ĉerpas tiujn “simplajn verbojn” el la traduko de la Pastoro Ferrette de “la preĝo de la Sinjoro” (Mateo 6: 9–13), kaj ke la kristanoj de Maalula preĝas en la araba, tiam kiel nun, kaj ke tio preskaŭ certe influis iliajn elektojn de vortoj.⁶ Ekzemple, la verbo *tahĥal* ‘kondukis iun en ien’, kiu aperas en la frazo *la ĉtaĥlennaĥ p-ĉigribjōta* “konduku nin ne en tentojn”, verŝajne reflektas interferon de la araba versio de la preĝo. Ekster ĉi tiu kunteksto, la nemarkata moderna okcidenta aramea ekvivalento estas *la ĉŝaprennaĥ* ‘ne enkonduku nin’, utiligante la heredan vortan radikon ‘br ‘eniri’. Siaflanke, Prym kaj Socin simple observis, ke “multaj arabaj vortoj penetris kaj ankoraŭ penetras ĉi tiun aramean”⁷, sed denove Nöldeke (1917: 208–209) parolis en ilia nomo, kaj atentigis siajn legantojn, ke “la araba nun estas grandmezure devigita en la dialekton” kaj “el la plej kutimaj verboj, multaj estas arabaj. Partikuloj trovis vojon en la lingvon de Maalula de la loka araba [...] la uzo de tiuj partikuloj profundigis en la gramatikon”⁸.

Ĉi tiuj intervenoj el aŭtoritato ne malpli ol Theodor Nöldeke, improvizaĵoj pri la ĝemelaj temoj de la Pastoro Ferrette de la formorto kaj la korupto, donis la tonon por ĉiu posta diskuto pri ĉi tiu lingvo.

⁵ Nöldeke (1867: 200): „Von vorn herein werden wir erwarten, dass dieser letzte Rest einer von jeher gern Fremdes aufnehmenden Sprache, welcher schon von allen Seiten durch die mächtige Gegnerinn umringt ist, seinen Wortvorrath nicht rein erhalten haben werde. So ist denn auch reichlich ein Viertel der uns vorliegenden Wörter von fremder Herkunft und vielleicht würde sich dies Verhältniss noch ungünstiger stellen, wenn wir den Wortvorrath des Dialects vollständiger überblicken könnten. Zu beachten ist besonders, dass auch einfache Verba wie *نجى دخل غفر* aufgenommen sind.“ Nöldeke moderigas ĉi tiujn observaĵojn permesante, ke “ĉi tiuj fremdaj elementoj malpli maltrankviligas ĉar oni prenatas ilin el rilata lingvo kaj tial facile konvenas en la arameajn formojn, dum la nenombrataj pruntvortoj el tute fremdaj lingvoj en la orienta novsiriaka komencas malklarigi la tutan lingvan karakteron” [diese fremden Bestandtheile dadurch, dass sie einer verwandten Sprache entnommen sind uud sich deshalb leicht in die aramäischen Formen fügen, während die zahllosen Lehnwörter aus ganz fremden Sprachen im östlichen Neusyrisch den ganzen Sprachcharacter zu verdunkeln anfangen].

⁶ Ferrette (1863: 433–434); kp. ankaŭ Arnold (2011: 685), “La lingvo de instruado kaj kultado estas la araba [The language of instruction and worship is Arabic]”.

⁷ Bergsträsser, Prym, kaj Socin (1915: x): „Eine Menge arabischer Wörter ist in dieses Aramäische eingedrungen und dringt noch immer mehr ein“.

⁸ Nöldeke (1917: 208–209): „Gewaltig ist nun aber das Arabische in den Dialekt eingedrungen [...] von den gebräuchlichsten Verben sind viele arabisch. Von Partikeln, die aus dem Arabischen der Nachbarschaft in die Sprache von Ma^lūla gelangt sind [...]“.

Sufiĉe taŭge, tiu ĉi tono atingas sian kulminon en la *Arabisch-aramäische Sprachbeziehungen im Qalamūn* [Araba-aramaeaj lingvaj rilatoj en Qalamūn] de Arnold kaj Behnstedt. Ili kategorie karakterizas la arabajn pruntojn en la moderna okcidenta aramea kiel “legio” kaj finfine “estus sencele listigi ilin ĉiujn, ĉar principe oni povus integriĝi ĉiun araban vorton en la aramean sistemon, komparebla al la rilato inter la latina kaj la angla”⁹. Ekde tiuj vertiĝaj altecoj, postaj diskutoj de arabaj pruntoj en la moderna okcidenta aramea aperis pli proksime al la tero, kaj tendencas temigi la diversajn kvalitojn de la arabaj pruntoj prefere ol iliajn kvantojn, kiuj ankoraŭ estas determinontaj.

Ekzemple, Arnold notas, ke Maalulanoj estas dulingvaj en kaj la moderna okcidenta aramea kaj la ĉefurba araba de Damasko, male al siaj najbaroj en la proksimaj vilaĝoj de Baĥŝa kaj Ĝuppaŝōd, kies arabaj dialektoj estas pli similaj al la lokaj vilaĝdialektoj de Qalamūn. El tiu observado li konkludas, ke la Maalulanoj devintus interŝanĝi sian fruan vilaĝdialekton kontraŭ la ĉefurba dialekto “ne poste ol en la deknaŭa jarcento”.¹⁰ Tamen, la araba kvociento de ilia leksiko daŭre plejparte reflektas tiujn pli fruajn (antaŭ-damaskajn) tavolojn, atestante ne nur ĝian relativan antikvecon sed ankaŭ delongan prahistorion de stabila araba-aramaea dulingvismo ene de la vilaĝo (Arnold 2007: 185-186). La decida observado de Arnold estas la antidoto al la hipotezo de Ferrette–Nöldeke pri la moderna okcidenta aramea kiel malriĉa kaj malfortigata lingvo, kiu venkiĝas per la progreso de “la potenco kontraŭulo” [die mächtige Gegnerinn]. Se entute, la moderna okcidenta aramea pruvis sian vigecon en Maalula pluviante nedifektata kiam ĝiaj parolantoj interŝanĝis unu dialekton de la araba kontraŭ alia.

Pli lastatempaj priskriboj de araba influo sur moderna okcidenta aramea tendencis preni pli nuancan aliron al la temo. Ekzemple, en la skizgramatikoj, kiujn ili kontribuis al du lastatempaj ŝemidaj lingvaj manlibroj, Stefan Weninger (2011: 762) ilustras kelkajn el la domajnoj en kiuj arabaj substantivoj kaj verboj troviĝas kun specifaj ekzemploj, kaj Steven Fassberg (2019: 649) resumas la longan kontakton inter la araba kaj la moderna okcidenta aramea per notado, ke ĉi-lasta daŭre “retenis multon da la pli malnova ĝenerala aramea stoko”.¹¹ Plej lastatempe, Riccardo Contini kaj Mara Nicosia analizas la arabajn pruntvortojn en la moderna okcidenta aramea en la kunteksto de socilingvistikaj debatoj pri komunuma vario kaj specife religilingvoj, kaj ili konkludas, ke la moderna okcidenta aramea ne konsistigas “islaman lingvon” eĉ se ĝi estas plejparte parolata per islamanoj kaj “pruntis grandan

⁹ Arnold kaj Behnstedt (1993: 61): „Die lexikalischen Entlehnungen aus dem Arabischen sind Legion. Sie alle aufzuzählen wäre müßig, da im Prinzip jedes arabische Wort in das aramäische System integriert werden kann, vergleichbar dem Verhältnis Latein - Englisch ("Every Latin word is possibly English")“.

¹⁰ Arnold (2002: 9): „Dagegen wurde in Ma'lūla spätestens zu Beginn des vorigen Jahrhunderts der ursprüngliche arabische Dorfdialekt, aus dem die meisten arabischen Wörter ins Aramäische entlehnt wurden, aufgegeben und durch den Dialekt von Damaskus ersetzt“.

¹¹ Fassberg (2019: 649): “the vocabulary of Modern Western Aramaic has retained much of the older general Aramaic stock”.

amason de la araba, de parto de la tielnomata ‘bazvortprovizo’, ĝis deriva morfologio, vortaj strukturoj, sintakso, ĝis ordaj nombroj” parte ĉar “la forta araba influo ne okazis kiel la rezulto de religiaj faktoroj sed anstataŭe kiel la rezulto de proksimeco”.¹² Malgraŭ kelkaj tentaj sugestoj en la literaturo (kiel ekzemple la frua observado de Prym kaj Socin, ke “viroj uzas konsiderinde pli grandan nombron da arabaj vortoj ol virinoj” en Bergsträsser, Prym kaj Socin 1915: x), Contini kaj Nicosia restas la unuaj kaj nuraj esploristoj, kiuj temas pri trakti la fenomenon de araba influo sur la moderna okcidenta aramea el socilingvistika perspektivo prefere ol malvasta filologa perspektivo.

3. Analizo de la datenaro

Kiel mi jam notis super, la araba procentaĵo de la moderna okcidenta aramea leksiko restas nedeterminata, malgraŭ pli ol dek ses jardekoj da klera literaturo pri araba interfero en la moderna okcidenta aramea kaj la akompananta klera maltrankvileco. La rapida kaj malpreciza kalkulo de Nöldeke (1917: 208-209) pri la maldensa materialo kiun kolektis la Pastoro Ferrette (“pli ol kvarono”) restas nia unua, lasta, kaj plej bona klopodo por kvantigi ĉi tiun kvocienton. Konsiderante lastatempajn progresojn en la dokumentado de la moderna okcidenta aramea kaj ĝia leksiko, estas oportune reviziti la aferon.

La demando de la araba interfero en la moderna okcidenta aramea leksiko vere konsistas el multoblaj demandoj, ĉiu el kiuj egalrilatas al malsama respondo:

1. En reprezentada vortaro de la moderna okcidenta aramea, kiom da vortoj estas origine arabaj?
2. Ene de la korpuso de la modernaj okcidentaj arameaj tekstoj, kiom multaj vortoj probable estas pruntaj el la araba?
3. El la plej oftaj vortoj, kiuj plej kutimaj uziĝas, inkluzive de funkciovortoj kaj morfemleksikeroj, kiom multaj venas de la araba?
4. Fine, el tiuj vortoj, kiuj nedisputeble pruntiĝis de la araba, kiajn klasojn ili reprezentas?

Oni povas starigi tiajn demandojn multe pli facile ol respondi al ili, ĉar la araba kaj la moderna okcidenta aramea estas lingvofamilie proksimaj rilatoj, kaj tial heredis multajn komunajn vortojn de sia komuna pralingvo, kiu devigas, ke ni faru espereble boninformatajn juĝojn pri la origino de ĉiu vorto. Oni povas doni respondon al la unua demando simple per nombrado de ĉiuj vortaraj enskriboj, inkluzive de araba

¹² Contini kaj Nicosia (2020: 96): “WNA varieties, Christian as much as Islamic, borrowed a substantial deal from Arabic, from a part of the so-called ‘core vocabulary’, to derivational morphology, verbal structures, syntax, up to ordinal numbers. This heavy Arabic influence did not occur as the result of religious factors but rather as a proximity issue”.

origine arabaj, kaj poste dividi la lastajn per la unuaj. Tia ĉi metodo certe estas tro forte kruda alproksimiĝo al trompe simpla demando; la *Wörterbuch* [vortaro] de Arnold konsistas el ekzakte 1000 paĝoj da enskriboj organizataj per trikonsonantaj radikoj (anstataŭ individuaj vortoj); hazarda provaĵo de 100 paĝoj indikas, ke ekzistas 95 % ŝanco, laŭ kiu la tutsumo de apartaj radikoj estas iom inter 2270 kaj 3390 (aŭ 2830 ± 563), kaj la arabaj radikoj egalas el almenaŭ 33,2 % ĝis 48,1 % (aŭ $40,7 \% \pm 7,4 \%$) de la enskriboj ĉe ambaŭ ekstretoj de la intervalo.

Tiu ĉi antaŭkonkludo (“40,7 % el la modernaj okcidentaj arameaj radikoj origine estas arabaj, plus aŭ minus 7,4 %”) estas komence kontentiga, kaj teorie ni povus atingi eĉ pli precizan proporcion de la vortoj en la *Wörterbuch* de Arnold per nombri la vortojn sur ĉiu paĝo, sed tiu metodo verŝajne ne respondus al onia demando pri la entuta nombro da vortoj de araba origino en la moderna okcidenta aramea, pro pluraj kialoj:

1. La *Wörterbuch* de Arnold estas ampleksa, sed evidente ne enhavas la tutan leksikon de la moderna okcidenta aramea;
2. Pro ĝia divido en abstraktajn trikonsonantajn “radikojn” prefere ol individuajn vortojn, ni ne povas eltiri precizajn konkludojn pri la entuta nombro de arabaj pruntvortoj;
3. Finfine, ĉi tiu aliro ebenigas la tutan leksikon, inkluzive de la plej oftaj vortoj en la vortprovizo kaj tiuj de malalta aŭ eĉ unika apero (hapakso) ene de la korpuso de publikigataj tekstoj,¹³ kaj kreas iom artefaritan bildon de la moderna okcidenta aramea leksiko.

Se nur proksimume 2000 el tiuj radikoj estas vere “plej oftaj”, tiam la ceteraj 270–1390 “malplej oftaj” radikoj nepre malkomprenigos nian percepton de la lingvo, ĉar ofteco negative korelacias kun la probablo prunti plejoftajn vortojn, kaj pozitive korelacias kun la probablo prunti maloftajn vortojn (Pagel *et al.* 2007). En pli simplaj esprimoj, multajn el la vortoj, kiujn oni trovas en vortaro tiel ampleksa kiel la *Wörterbuch* de Arnold estas nekutime uzataj. Tial ili ne bone reprezentas la lingvon, kaj ilia nekutimeco igas ilin malpli verŝajne esti heredaj kaj pli verŝajne esti pruntaj.

Oni povas ekskludi tiajn vortojn per limigi nian enketon al specimeno de la plej oftaj vortoj en la vortprovizo. Ekzemple, ene de la moderna okcidenta aramea vico de la 100-era vortlisto de Patrick Bennett (1998: 130–142), plene 58 eroj estas parencaj kun la araba,¹⁴ 30 troviĝas en aliaj arameaj lingvoj

¹³ Krom alie notite, oni uzas datenojn de la moderna okcidenta aramea korpuso de la Moskva Aramea Rondo, kiun Eugene Barsky evoluigis kaj prizorgas (URL: <https://evb0110.github.io/aramaic/site/maalula/>, laste alirita 2023/03/28).

¹⁴ Ni povas distingi inter parencojn kaj pruntojn per kompari kun aliaj arameaj lingvoj, inkluzive de tiuj kun pli limigita kontakto kun la araba, kaj per establi regulajn sonkorespondadojn.

sed ne en la araba, kaj nur 12 evidente eniris la modernan okcidentan aramean tra la araba: la verbradikoj *šmr* ‘konstrui’ kaj *ḳšj* ‘sidi’,¹⁵ la substantivoj *stīka* kaj *rfīka* ‘amiko’, *ḥsōna* ‘ĉevalo’, *ḥatīta* ‘fero’, *ḳarḳōra* ‘ŝafido’, *slōma* ‘paco’, *tarbo* ‘vojo’, kaj *ḥarōfa* ‘ŝafo’, la adjektivo *baḥar* ‘mult/a’,¹⁶ kaj fine la konjunkcio *jā* ‘aŭ’ (finfine de persa origino). El ĉi tiu aliro, oni povus konkludi, ke nur 12 % el la plej plejoftaj modernaj okcidentaj arameaj vortoj estas pruntdevenaj.

Kiel ajn kontentiga ajn ĉi tiu inferenco povas ŝajni unuavide, la datenoj, kiujn ni derivas de tia aliro, estas nur same bonaj kiel tiuj, kiujn ni enigis, konforme al la principo “rubo enen, rubon eksteren”. Unue, konsiderante la malgrandan grandecon de la specimeno, ekzistas 95 % ŝanco, ke la vera proporcio de arabaj pruntvortoj povus esti ie inter 5,6 % kaj 18,4 %, t.e. inter unu el ĉiu kvin vortoj kaj unu el ĉiu dekok. Por la plej multaj el la homoj, kiuj zorgas pri la araba kvociento de la moderna okcidenta aramea, ĉi tiu intervalo verŝajne estos neakceptebla aŭ eĉ freneze neklara. En la plej bona kazo, ni povas nur diri, ke 12 el 100 vortoj, kiujn oni elektis pro sia altfrekvenco origine estas arabaj. Krome, la fonto de Bennett estas malklara, kaj lia vortlisto enhavas kelkajn kritikindajn enskribojn. Ekzemple, li donas la komunan ŝemidan radikon *ʔḥd* kiel la moderna okcidenta aramea eksponento de ‘preni’, sed tiu radiko forestas de tiu lingvo, en kiu oni trovas *šql* en sia loko.¹⁷ Plie, Bennett provizas *siqanō* [sic], la pluralon de moderna okcidenta aramea *sōqa* ‘femuro; kruro’ (de la araba *sāq*), kiel ĝia eksponento de ‘kruro’, anstataŭ la multe pli kutima kaj hereda vorto *reĝra* (k.v. Arnold 2019, 650). Finfine, lia vorto *jamm* ‘maro’ aperas nenie en la publikigata korpuso de la moderna okcidenta aramea krom la 2013^a *Vortprovizo* de Ruskallah k.a., en kiu ĝi reflektas interferon de la altsiriaka.¹⁸ Senkompare, la plej kutima moderna okcidenta aramea vorto por ‘maro’ estas *baḥra*, evidenta arabismo. Tiel facile kiel ni povas korekti tiujn erarojn, ni ne povas kontroli niajn verdiktojn pri vortfrekvenco, kiuj kaj niaj

¹⁵ La origino de ĉi tiu radiko ne estas evidenta (k.v. Arnold 2019: 447), sed kp. *ḳašṭa* ‘sidanta’, kiu respondas al la araba *qašdah* id., eble per la pera formo **ḳašṭa*.

¹⁶ Evidente el la araba *baḥr* ‘maro’. Ĝi havas sinonimon de nekonata origino, *summar*, sed ĉi-lasto estas multe malpli kutima (kun nur 5 vortokazoj kompare kun 152 vortokazoj de *baḥar* ene de la publikigita moderna okcidenta aramea korpuso).

¹⁷ De la meza aramea *šql* ‘levi; forpreni, forigi’; k.v. Arnold (2019: 738–741).

¹⁸ Arnold (2019: xiv): “Kelkaj vortoj estas tre strangaj, kiel *īleh ūaqa bneṣa* por ‘impreso’. Krome, li formas vortojn de arameaj radikoj kiujn oni ne uzas en la vilaĝo, kiel *majilfōna* por ‘instruisto’ aŭ pruntas vortojn de la altsiriaka, kiel *jamma* por ‘maro’. La kialo de tio verŝajne estas la intenco deklarata en la antaŭparolo de Ĵarĵūra Ruzkalla, por fari vortaron, kiu preskribu kaj ne priskribu [manche Wörter sind sehr eigenartig, wie *īleh waqa bneṣa* für „impression“. Hinzu kommt, daß er Wörter aus aramäischen Wurzeln bildet, die im Dorf nicht gebräuchlich sind, wie *majilfōna* für „Lehrer“ oder daß er Wörter aus dem Altsyrischen übernimmt, wie *yamma* für „Meer“. Der Grund dafür ist wohl die im Vorwort von Ĵarĵūra Ruzkalla angegebene Absicht, ein Wörterbuch zu machen, das *prescriptive* sein soll, und nicht *descriptive*].”

korpusoj (kiuj, estante literaturaj, ne povas reprezenti la lingvon en ĉiuj ĝiaj uzkampoj) kaj nia propra kultura subjektiveco¹⁹ neeviteble kondiĉigas.

Tria ebla aliro, kaj la plej laborintensa el la tri, postulas, ke ni kolektu datenojn de reprezenta specimeno de tekstoj. Se ni kalkulus la totalan nombron da vortoj en difinita teksto kaj dividus la nombron da arabaj vortoj per tiu nombro, ni atingus proporcion de araba vortprovizo en tiu teksto, kaj kun pli da tekstoj, espereble atingos pli realisman proporcion inter arabaj pruntoj kaj vortoj de aliaj originoj, inkluzive de heredaj vortoj. Por niaj nunaj celoj mi kalkulos vortokazojn prefere ol vortklasojn, t.e., kalkuli la nombron da *totalaj* vortoj en teksto, prefere ol la totalan nombron de *diskretaj* vortoj, por ke mi ne klinu la rezultojn al malaltfrekvencaj vortoj en la sama maniero kiel konsulti la vortaron. La unua teksto, kiun mi analizos, estas la unua el la tekstoj, kiujn Prym kaj Socin kolektis en 1870; la aliaj tri tekstoj estas tiuj, kiujn Sergey Loesov kaj liaj kunlaborantoj kolektis dum iliaj ekspedicioj al Maalula de 2020–2:

1. *1^a Teksto de Prym-Socin* (Bergsträsser, Prym, kaj Socin 1915: 1–2), popolfabelo kiun Eugen Prym kaj Albert Socin kolektis de Zeni (Zajnah), la edzino de Ŝabdallah al-Ŝāfir en 1870. 361 vortokazoj, el kiuj 86 vortokazoj (23,8 %) estas vortoj origine arabaj, inkluzive de *ŝabṭa* ‘servistino’, *ḥaṭṭōba* ‘arbaristo’, *mkarajnō* ‘ŝoforoj’, *siĉca* ‘sinjorino’, *ṭalpat* ‘ŝi petis’, kaj *ḥōcma* ‘ringo’. El tiuj arabaj vortoj, la vorto *tarūša* ‘derviŝo’ reprezentas 12 (14 %), kaj la vorto *baḥra* ‘maro’ aliajn 8 (9,3 %).
2. *La Siria Enlanda Milito* (Duntsov, Häberl kaj Loesov 2022), buŝa historio de la entitola milito kiel ĝi okazis en Maalula kaj la apudaj vilaĝoj post 2011, kiun “Abu George” Diab Mosa Bekheet (nask. 1952) rakontis en decembro 2020. 1021 vortokazoj, 287 el kiuj (28 %) estas vortoj origine arabaj, kiel *fōṭka* ‘hotelo’, *inaĉŝar* ‘ili venkis’, *lorkaŝ* ‘ne pli’, *makinjōṭa* ‘aŭtoj’, *mkaprin* ‘kriante *Allāhu Akbar!*’, *raŝšaŝō* ‘maŝinpafiloj’, *sajla* ‘inunda kurso’, *taūelṭa* ‘registro’, kaj *ĵajŝa* ‘armeo’. La vorto *blōta* ‘vilaĝo’ sole konsistas el 31 (10.3 %) da arabaj vortokazoj.
3. *La Preĝejo Militanta* (Burlakov, Cherkashina, Häberl kaj Loesov Forth.), senstruktura konversacio inter “Abu Ĵarĵūra” Bḥit kaj Filip Ŝōra (nask. 1939) pri la katolika grek-melkita episkopo Hilarion Cappuĉĉi (1917-2017) en majo 2021. 260 vortokazoj, 57 el kiuj (22 %) eniris sian vortprovizon per la araba, ekz., *ŝakla* ‘menso’, *akŝef* ‘ili kontrolis’, *amma* ‘sed’, *ĝorṭa* ‘ĉambro’, *illa* ‘krom, malpli’, *maūsūŝca* ‘enciklopedio’, kaj *maĵimŝa* ‘sinodo’. La vorto *Baṭirka* “Patriarko” konsistas el 4 (7 %) da arabaj vortokazoj.
4. *La Vinbero-Vendisto* (Bromirskaya, Häberl kaj Loesov Forth.), vasta diskuto de populara araba kaj aramea lulkanto kaj historio pri ĝi, kiun Samja Bḥil (nask. 1974) rakontis en julio 2022. 526

¹⁹ Kiel Hoijer (1956) observis en frua kritiko de tiaj listoj.

vortokazoj, de kiuj 104 (20 %) estas origine arabaj, ekz., *ahlunna* ‘ili estis parencaj al ŝi per geedziĝo’, *bajjōṣa* ‘vendisto’, *dājman* ‘ĉiam’, *ḥarīma* ‘virinoj’, *mišĉahra* ‘fama (virina)’, *ḥaṭfunna* ‘ili kidnapis ŝin’, kaj la ĉiea hezitivpartikulo *jaṣni*. Denove, la vorto *blōta* ‘vilaĝo’ konsistas el 7 (7 %) da arabaj vortokazoj, kaj la vorto *keṣṣta* ‘rakonto’ konsistas el 5 (4.8 %).

Ĉi tiu tekstaro konsistas el malgrandan korpuson de 2,168 vortokazoj, el kiuj 534 (24,6 %) estas origine araba. La evidenteco de ĉi tiuj kvar tekstoj indikas, ke ekzistas 95 % ŝanco, ke la araba proporcio de pli granda korpuso de tiaj tekstoj intervalus inter 19,9 % kaj 26,9 % de la totalaj vortokazoj, aŭ 23,4 % plus aŭ minus 3,5 %.

4. Konkludoj

Generacioj de esploristoj karakterizis la araban interferon en la moderna okcidenta aramea kiel koruptanta, profundega, kaj nenombrebla, komencante kun ĝia literatura debuto en 1863, kvankam sole inter ili Nöldeke riskis divenon pri la araba kvociento de ĝia leksiko, samtempe kiam oni sciis malmultegon pri la lingvo. La demandon de kiom da moderna okcidenta aramea leksiko konsistas el arabaj pruntvortoj oni povus respondi en kelkaj manieroj: 12 el 100 vortoj elektataj por ilia alta komuneco estas origine araba, 40,7 % (plus aŭ minus 7,4 %) de la radikoj en ampleksa moderna okcidenta aramea vortaro venas de la araba, kaj finfine 23,4 % (plus aŭ minus 3,5 %) de la vortokazoj en la moderna okcidenta aramea korpuso estas arabaj pruntvortoj, surbaze de provaĵo de kvar tekstoj. Feliĉe, ĉi tiu lasta rezulto revenigas nin al la antaŭtakso de Nöldeke pri la araba komponanto de la tekstareto de la Pastoro Ferrette. La proporcio de la araba en la unua teksto de la tekstaro de Prym kaj Socin ankaŭ konvenas ĝuste en la mezo de tiu gamo, kaj sugestas, ke la kvociento de araba al aramea leksiko en moderna okcidenta aramea restis stabila de 1863 ĝis 2022. Pro tiuj kaŭzoj, ni povas konkludi, ke la raportojn pri la araba influo sur la moderna okcidenta aramea, kiel la raportojn pri ĝia malaperado, oni troigas.

Referencoj

- Arnold, Werner. 1989. *Das Neuwestaramäische: Volkskundliche Texte aus Ma'lūla*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Arnold, Werner. 2007. "Arabic grammatical borrowing in Western Neo-Aramaic". En: *Grammatical Borrowing in Cross-Linguistic Perspective*, redaktita de Yaron Matras kaj Jeanette Sakel, 185-196. Berlin–New York, NY: de Gruyter Mouton.

- Arnold, Werner. 2011. “38. Western Neo-Aramaic”. En: *The Semitic Languages: An International Handbook*, redaktita de Stefan Weninger, Geoffrey Khan, Michael P. Streck, kaj Janet C. E. Watson, 684-696. Berlin–Boston: de Gruyter.
- Arnold, Werner kaj Peter Behnstedt. 1993. *Arabisch-aramäische Sprachbeziehungen im Qalamūn (Syrien): eine dialektgeographische Untersuchung*. Wiesbaden: Harassowitz.
- Bergsträsser, Gotthelf, Eugen Prym kaj Albert Socin. 1915. *Neuaramäische Märchen und andere Texte aus Maʿlūla*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
- Bennett, Patrick R. 1998. *Comparative Semitic Linguistics: A Manual*. Winona Lake, IN: Eisenbrauns.
- Bromirskaya, Anna, Charles G. Häberl kaj Sergey Loesov. Forth. “The Western Aramaic Context of a Famous Lullaby”. *Aramaic Studies* 21/2.
- Burlakov, Philipp Yu., Anna Cherkashina, Charles G. Häberl kaj Sergey Loesov. Forth. “The Church Militant”. En: *Ankoraŭ Nenomata Verko*, redaktita de Aaron Hornkohl, Magdalen Connolly, Eleanor Coghill, Ben Outhwaite, Nadia Vidro kaj Janet C. E. Watson. Cambridge: Open Book Publishers.
- Fassberg, Steven E. 2019. “Modern Western Aramaic”. En: *The Semitic Languages*, redaktita de John Huehnergard kaj Naʿama Pat-El, 632–652. London–New York, NY: Taylor & Francis.
- Ferrette, Jules. 1863. “On a Neo-Syriac Language, Still Spoken in the Anti-Lebanon”. *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 20: 431–436.
- Hojjer, Harry. 1956. “Lexicostatistics: A Critique”. *Language* 32/1: 49-60.
- Nöldeke, Theodor. 1867. „Beiträge zur Kenntniss der aramäischen Dialecte I. Ueber den noch lebenden syrischen Dialect im Antilibanon“. *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 21: 183-200.
- Nöldeke, Theodor. 1917–8. „Texte im aramäische Dialekt von Maʿlūla“. *Zeitschrift für Assyriologie und verwandte Gebiete* 31: 203-230.
- Pagel, Mark, Quentin D. Atkinson kaj Andrew Meade. 2007. “Frequency of word-use predicts rates of lexical evolution throughout Indo-European history”. *Nature* 449: 717-720.
- Parisot, Jean. 1898. « Le Dialecte de Maʿlūla. Grammaire, Vocabulaire et Textes ». *Journal Asiatique* 11: 239–312 kaj 440-519; 12: 124-176.
- Ruskallah, George, Lambert Jungmann kaj Gerd-Burkhard Mueller. 2013. *Western Neo-Aramaic Vocabulary*. Heimbach (Eifel): Patrimonium.
- Stochove, Vincent de. 1662. *Voyage du Levant*. 3^a eldono; Bruxelles: Hubert Anthoine Velpius.
- Weninger, Stefan. “43. Aramaic-Arabic Language Contact”. En: *The Semitic Languages: An International Handbook*, redaktita de Stefan Weninger, Geoffrey Khan, Michael P. Streck kaj Janet C. E. Watson, 747–55. Berlin–Boston: de Gruyter.

Charles G. Häberl is Professor of African, Middle Eastern, and South Asian Languages and Literatures and Religion at Rutgers, the State University of New Jersey at New Brunswick. His research focuses upon ancient and modern Aramaic languages and literatures, chiefly those of the Mandaean community formerly of Iraq and Iran, but also Christian communities in southern Türkiye and Syria. His latest book is a translation of and commentary on the Mandaean *Book of Kings*.

He can be reached at: haberl@amesall.rutgers.edu